

SAN MARTÍ SARROCA⁽¹⁾

LA població de Sant Martí Sarroca situada en la pendent de un enasprat turó inaccessible en las tres quartas parts de son circuit y 'l qual sembla esser després ó bé desencastat de la carena de montanyas vehinas per una revolució geológica, presenta un cop de vista en extrem falaguer y agradable. Las casas que componen lo poble esglahonadas en la fatigosa costa, están dominadas per sa venerable y antigua iglesia y son rónech y enrunat castell situats en lo bell cim de la montanya.

A mida que 's va guanyant l' aspre pujada se descobreix al enfront, sever y grandíós, l' artístich ábside de la iglesia, vist á una elevació extraordinaria, produhint á la vegada impressió á la vista y sensació al esperit.

Al arribar al fi de la costa, se troban las feixugas parets que formarian lo recinte fortificat, accessible sols en aquell

(1) Llegit en la *Associació Catalanista d' excursions científicas*.

indret. Una pesada y tenebrosa portalada, oberta en un cós avansat de la muralla, dona entrada al castell, convertit en ruinas, que 's presenta al fons embolcallat en lo misteri y magestat de sas trossejadas despullas; y á la plassa de la iglesia ahont hi conduheix altre aixafat portal, no menys feixuch y tenebrós. L' aspecte que lo conjunt del castell, los portals y las murallas presentan es en estrém imponent. Lo colorit que la má del temps ha imprés á las grossas pedras empleadas en aquellas edificacions, emplantadas de més á més dessobre unas colossals y mitj sortidas rocas, donan á la apariencia general una fesomia rónega al ensemps que venerable, que produheix un efecte encisador de robustesa y poesia.

No quedan del castell més que las parets mitjeras. En son interior sols hi restan esmicoladas ruinas. Dos bells finestrals son los únichs detalls artístichs, y los que indican á la vegada la época en que lo castell fou construit en la etat mitjana.

Atravessant la avans dita segona portalada se penetra en una plassa de regulars dimensions circunclosa en sos distints indrets per la iglesia, lo castell, unas petitas casetas que serían en altre temps dependencias del castell y per lo estimbat precipici sombrejat per la massa perpendicular de rocám de la alta montanya vehina.

S' entra á la iglesia, de bon estil románich-bisantí, per un portal, obert en un dels seus costats, format per tres renglas d' archs concéntrichs. Las columnas en las que s' apoyan tenen esculptorats que no destacan ni per la primorositat de la obra ni per la brillant concepció del treball, encara que sían recomenables per la puresa de son estil arquitectónich; es no obstant digne d' atenció, ja que no per la delicadesa del dibuix per la tradició de qu' es sens dubte solidari, l' enmotllurat d' un capitell que representa á un cavaller montat en lo llom de un drach alat.

L' interior de la iglesia, qual planta té la forma de la creu llatina, no té altres adornos especials arquitectónichs que alguns esculptorats capitells en lo seguit de la volta de canó que constituheix la obra del edifici.

Lo més notable de la iglesia es sens dubte l' ábside. Es de forma semicircular y 's deix notar tot seguit que enginyá en ell l' artista tota la agudesa y la forsa de son ingeni. Forma lo dibuix general una línea de cimbras concéntricas apoyadas en prolongadas y esbeltas columnas, la qual forma joch ab altre línea de més petites cimbras que inclosas en lo interior de las altres venen també apoyadas en lleugeras y airosas columnetas. Los capitells d' unas y altres columnas están omplenats per treballats de dibuixos alegórichs que representan ó copian plantas, flors, fruytas y animals fabulosos. S' estenen corrent per lo dalt del exterior de las parets de la iglesia, en son costat dret, notables adornos y motlluras. Lo dibuix y treball del ábside es igual en lo interior que en lo exterior de la iglesia, ab la sola y única diferencia qu' en la part exterior ressalta encara més, si cab, la combinació del treball y la esbeltés de l' obra per sa situació á ran mateix d' una imponent y profona timba, que realsa sa magestuosa severitat y sas ben presas y meditadas proporcions; mentres qu' en lo interior un disbaratat altar barroch, priva á la vista y al esperit, d' esplayarse en aquella maravella del art y del enginy, per quant colocat al enfront del ábside lo tapa per complert. Tant es aixís que lo aficionat ó curiós que vulga examinarlo ó admirarlo, tant sols, deu penetrar en un petit espay que deixa aquell adefesi detras seu, gracias á la forma semicircular del ábside y 's té de valdre de la claror de un ciri ó de una atxa pera poder donarhi no més que una senzilla ullada.

Quasi bé enfront de la porta d' entrada de la iglesia está col·locat com per forsa un retaule górich, de mitjá mérit, que segons referencias y á judicar per sas dimensions y estructura perteneixería á l' altar major en altre temps. ¡Quan mellor al menys que aquella pesada y mal consebuda massa que serveix avuy dia d' altar, no estaria en lo presbiteri aquell retaule!

Fóren infructuosas quantas investigacions intentarem en averiguació de tradicions ó noticias, que sens dubte

deurían existir, respecte á un ós ó barra de balena que penjat de un clau está sospés á la porta de la iglesia. Per més que recorreguerem á personas que podrían estar noticiosas de la tradició, en lo cas segur de que existís, sols poguerem indagar que en varias de las poblacions vehinas se troba també lo mateix objecte penjat á la porta de la iglesia.

La única tradició recullida es referent á la construcció de la iglesia; y refereix que fou aquesta edificada per los habitants de la encontrada, 'ls quals hi contribuiren no sols ab sos interesos si que també ab son treball personal, construintla ells mateixos y treballanthi sols en los diumenges en quins dias estaban desenfeynats del conreu de la terra ó bé de sos quefers habituals.

Lo que no ha conservat la tradició ni la historia es lo nom del artífice que ideá y dirigí la obra.

L'escut d'armas del Capítol cathedral de Barcelona grabat en las ruinas del castell al ensemps qu' en alguns llocs de la iglesia, indican haver abdós pertenescut á n' aquella corporació, com ho testimonia además algun document existent en lo arxiu de dit Capítol. Perteneixen també á la cathedral de Barcelona uns voluminosos llibres de chór, no molt notables, del seggle xvii, que 's troban en la iglesia que 'ns ocupa. No sempre pertenesqué lo castell al Capítol cathedral de Barcelona, donchs que 's troba també en alguns documents que havia sigut de propietat de la quarta muller d' En Pere del Punyalet, la qual hi visqué algun temps retirada; y més tart del infant En Martí d' Aragó, rey despres, y conegut ab lo nom de Martí l'humá. Se conta també que quan en 1464 entregada Vilafranca per traició de Beamonte á En Joan II y sa muller Joana Enriquez, essent assessinats 500 habitans d' aquella vila per lo exércit francés, Miser Rufet, gobernador qu' era de Vilafranca, despres d' haver mort d' un tiro d' arcabús al general francés fugí disfressat refugiantse en aquest castell, ahont reuní la gent que escarmentá y destrossá al exércit francés, saquejador de Vilafranca, en

lo camp de Rubinat, prop de Cervera. La obra del castell es d' época posterior á la de la iglesia.

Quan la guerra carlista dels set anys fou San Martí fortificat—com aixís també en la derrera guerra—essent la iglesia convertida en quartel y per tant profanada y mal tractada; més havent després sigut destinat allí un coronel il·lustrat coneixedor y aymant del art; al ensemps que quedá prendat de la bellesa arquitectónica de la iglesia, quedá contristat y avergonyit de l' us en que havia vingut á esser destinada y disposá, acte seguit, que fos desocupada per la tropa y que fentse á n' ella las reparacions necessarias fós tornada altre volta al sagrat objecte perque havia sigut edificada. Aixís ho fou en efecte com ho indica una inscripció qu' en la portada marca la fetxa de la purificació del temple; més ab tant mala estrella per l' art que 'ls restauradors sens encomenarse, com vulgarment se diu, á Deu ni al diable, no s' acontentaren tant sols en emblanquinarla de dalt á baix, sinó que empastissaren ab tots los colors del arch de San Martí—tal volta per devoció al tutelar de la parroquia—las parets y capitells del presbiteri, pera acabar aixís de completar l' efecte del desgraciat pegat artístich que serveix d' altar major.

Preguntat al Rvnt. Sr. Regent de la parroquia, que 'ns acompanyá, persona per demés atenta y amable y qui s' planyía també d' aquestas profanacions al art, lo perque no influía ell junt ab altres personas caracterisadas de la població pera que s' netejés la iglesia, repicantse las parets y fent desapareixer l' altar actual cambiantlo per altre que permetés admirar las bellesas del interior del ábside, nos respongué ab sentiment que qui tal intentés s' enduría en contra d' ell tota la rencunia é indignació de la població que veu en son altar major actual una preciosa joia; y que avans de lograrho conseguiría primer armar una bullanga que desbarataría los seus lloables propósitos. ¡Quan trist es l' atrás dels nostres pobles! ¿Y que s' fa per il·lustrarlos?...

Deixem á part consideracions que 'ns allunyan de nos-

tre objecte y acabem la empresa tasca de ressenyar lo notat en la excursió.

Desde la galería de la casa rectoral, la qual está situada á un costat de la iglesia, se presenta un estens y espléndit panorama; es una preciosa miranda que abarca una considerable porció del plá del Panadés y desde la qual se descubreix un sens nombre de poblacions y page-sías.

Una de la finestras del mateix edifici treu vista al profund y recte precipici format per la separació del turó y de la montanya vehina, timba esblaimadora que causa estremeixement y feredat mirada desde aquella enlayrada posició. Lo espay format en aquell fons entremitj de las duas montanyas, lloch trist y ombrívol, es conegut en lo pais ab lo nom de «las valls.» Segons noticias adquiridas es lloch que ofereix molt estudi als naturalistas y en lo qual s' hi troban fósils ab notable quantitat.

Al deixar San Martí Sarroca, devallat lo turó sobre 'l qual está situat lo poble, y al internarse ja en los accidents y ondulacions del terreno en las quals se confón lo camí vehinal que conduheix á Vilafranca; l' ábside de la iglesia es lo últim que desapareix á la vista, com si l' artista al disposar la distribució de la obra, hagués tingut en compte escullir pera aquella joya del art, lo punt desde ahont se pogués ovirar desde més lluny y més excel-lent cop de vista pogués oferir.

Fins que 'l poguerem distingir no separárem, quasi bé, d' ell nostra mirada, com estém segurs de que no podrá menys de ferho aixís mateix tot visitant aymador de las puras y hermosas manifestacions del art, de las quals n' es lo meteix sens dubte un brillant exemplar.

CESSAR A. TORRES.

LA MORT DEL MONJO.

(TRADICIÓ DEL VALLÉS.)

QUAN lo convent de monjos de San Cugat estava en la época de sa major ufana, veus aquí que tres homes del poble, sense més ni més, agafáren odi á un dels monjos y juráren matarlo. Anáren á la Iglesia un dia mentres deya missa, y al acte de llevar la Hostia (que benehida sía per sempre) disparáren tots tres á la una sas escopetas y deixáren mort al monjo al peu del altar..

Coneguéren tot seguit que 'ls agafarían sino fugían, y emprenguéren la marxa á grans gambadas, ja mitx estemordits y espantats al véure la gran maldat qu' havían feta.

Pero si estemordits y espantats estaban al principi de la fugida molt més ho estiguéren aixís qu' advertiren desota de sos peus morirse las plantas, y quedar com á rastre de son passatge un camí ample y sech, plé de polsaquera, que feya angunia de véure. Avuy som; y desde l' convent de San Cugat fins á casa N' Gibert de Palau Solitar encare s' pot ensenyar á qualsevulga persona una llenca de terra ahont l' blat no hi creix gayre bé gens, ó

al ménos s' hi fa molt més petit que l' dels encontorns. Aquella llenca de terra no es altra cosa que l' camí que seguiren los matadors del monjo quan comensáren la seva fugida. Arribavan als hostals y l' pá se 'ls tornava carbó; volían béure en las fonts, y las fonts se 'ls assecavan. Veyentse aixís desamparats de la Divina Providencia, resolgéren anársen á Roma á demanar la absolució al Papa.

Camináren, camináren; y com no podían menjar ni béure, dos dels matadors moriren pe' l' camí. L' altre ab feynas y traballs pogué arribar á Roma y un cop hi hagué arribat vá presentarse al Sant Pare, que té l' major poder de misericordia sobre la terra.

Diu: «M' acuso d' haver mort un monjo.»

Diu: «¡Oh! ¡un monjo més ó ménos!

Diu: «M' acuso d' haverlo mort mentres deya Missa.»

Diu: «¡Oh! ¡una Missa més ó ménos!»

Diu: «M' acuso d' haverli tirat un tiro mentres llevava la Hostia (que benehida sía per sempre.)»

Diu: «¡Ara sí que m' espantas!»

Y á n' aixó veus aquí que l' Sant Pare va agafar la cros-sa y vá dir: «vaig á fer un círcol al voltant de tu: si dintre del círcol la terra t' aguanta será senyal que Deu te perdona; si la terra no t' aguanta no puch assegurar-te encara la misericordia.»

Feu lo Sant Pare un círcol ab la crossa al voltant del home... y la terra s' vá enfonsar!

C. BARALLAT Y FALGUERA.

UNA AGENCIA

LEY A molt temps que tenia encàrrech de cercar acomodo, en alguna casa de comers, despaig, ó botiga, pe 'l fill d' un cosí que viu á Vinaroz; y com las mevas còneixensas á Barcelona son pocas y més pocas las ganas que tenia de cumplir semblant encàrrech, sempre deixava per un' altre ocasió l' ocuparme `n, tractant de sortir del compromís escribint al parent que no 's trobava allavors en tot Barcelona, ni probablement després, colocació en baga, perquè tothom estava acomodat en *virtut de lo qual* no 's podia enquibir á ningú en cap classe d' empleo.

Més lo nebot del meu Pare me va enviar una carta tant sentida, que al llegirla, vaig eternirme potser més qu' ell quan la escribía. Llevant altres cosas que no importan ferlas públicas deya aixís: «Me farás bona obra, y á tota la familia igualment, si procuras trovar empleo pe 'l nostre *Ximo*: perquè has de pendre en consideració que lo pillart te complerts divuyt anys, y es càrrech en la conciencia veure al molt gallofo com se xala per la vila fent l' ullet á las fadrinas, que sembla que las vullgui namorar totas á l' hora sens orde ni pauta de cap naturalesa.

Y aquesta inclinació, (que jo adreçaré), pareix que s'origina de tenir poca ó molta sang arabesca en las sevas venas, y encara que, segons me han dit, lo defecte devalla rectament dels nostres avis, m'apar que dech corretgirlo en ventatja de la moralitat que podria correr perill d'eixirne molt quebrantada.»

«Repara, además, que 'l xich ha tirat una creixensa molt cabal, y ab est desarrollo tan magnífich te, ¡vál-gans Deu! un apetit tant avivat (y aquí sí que no ha sigut necessari que cap persona llegida regirés pergamins per demostrarnos lo seu origen), que ociós com está, me 'n temo per la seva salut. Per curarlo preventinament, voldria que logressis colocármel per meritori, que allá hont vaja, será ab lo ben entés de posar la seua diligencia per sobre l'apetit y t'asseguro ha de ser cosa notable veure 'l trevallar ab semblant contrapunt.»

De debó, 'm vaig sentir dolorosament conmogut ab tals rahons, semblantme la ventura del meu cosí cas de forsa major, y resolguent al acte corre á ajudarlo, no atinava per quin costat endressar las investigacions quan, llegint lo diari, en la secció d'anuncis, vaig veure que hi havia una agencia ahont proporcionavan tota classe d'empleos.

*
* *

Lo despaig del agent, que 'l tenia en un carreró molt solitari, era una botigueta rónega, baixa de sostre, y la poca claror que hi entrava la rebia de segona má per medi de una post emblanquinada sostinguda en ángul per dos cordills á mitj ayre del llindar de la porta.

Omplían la botiga quatre cadiras y una taula-escriptori pintada de vermell—falsificant caoba—per dissimular lo seu origen de caixó de sucre, que l'artista de las voltas dels encants deixantse emportar pe 'l seu rasgo pintoresch hi havia combinat tal seguit de gropets y vetas que millor que imitar caoba semblava haverse proposat fer una colecció de trocas esbulladas ab los corresponents ensa-

talls y que, per una d' aquelles casualitats, lo capritxo li hagués reeixit malament.

Estava sentat devant d' aquesta taula un senyor, (favorint lo personatge) magristó, de cara morena, ab un gros mostatxo que pareixía ser dels que gastan *fuero* militar sobtadament rematat per medi de la cereta ab duas puntas refiladas que aixís li esqueya á la cara per adornarla com per servir de sócul al nas qu' era de mida major, d' aquells qu' omplen tota una fisonomía y l' amparan ab sas bisarras proporcions.

—¿Escolti, li vaig dir després de saludarlo; fora vosté que dona rahó d' algunas casas que necessitan dependents?

—Cubreixis, si, senyor.

—Gracias, estich bé.

—Com deya, he vist en lo diari que aquí las proporcionavan, y com tinch l' encárrech de buscarne per un jove...

—Prou, si senyor. Ja 'l pot servir si vol. Miri, va dir ensenyantme una llibreta per las cobertas; totas aquestas estant per donar.

—¿De manera que van abundantas!

—¿Qué diu?... No senyor, no ho cregui; molt escassas; sino que jo tinch totas las de Barcelona y aquí n' hi ha un floret que son de la última tría, ¿m' enten? totas son garbelladas. ¿Aquest jove deu ser de fora y voldría colcarse per dissaptes y diumenges?

—¿Per dissaptes y diumenges? vaig repetir tot sorprés, si vol que li sigue franch valdría més que estés ocupat tota la setmana; ¿qué 'n faría de tants dias vagatius? si precisament los seus Pares volen tenirlo molt subjecte.

—Bueno vaja, corrent; no 'm digui res més; vol una casa per tot estar. Encara no ha obert la boca ja l' he penetrat; sino qu' he dit: preguntém que de vegadas un hom també s' erra. *Nada*, si 'l jove es tal com jo me l' afiguro —basta la persona que li treu la cara...—

—Gracias...

—No no, vol dir que li tinch una colocació qu' estarà més bé, anem dihent, que si tingués un sitial en lo cor de la Seu.

—¡Vaja!

—Si senyor, si; allí manará més que l' amo; aixó es un dir, perquè la mestressa es viuda, ¿m' enten?... y un jove que tinga agrado y vivó y cop d' ull per entendre la *cúbica*, aviat se 'n endú la partida. *Limpio*: que la viuda 's pot decantar y casarse ab lo fadrí; y com ja es vella, lo millor dia acluca 'ls ulls y tenim que 'l jove ab un *verbo* entra al establiment, treu de dita á la viuda, queda amo, 's torna á casar, y, d' un perdulari qu' era—aixó es un enrahonar—se troba que 's relaciona ab lo govern per pagar lo subsidi y ab la carrera feta. Ah, escolti, oy que me 'n descuydava: be es sangrador y enten ab sangonerás, porque la barbería aqueixa hi gira molta moneda.

—Home, dispensi, li vaig respondre ab cert encongiement perquè 'm dolía malbaratar aquella máquina de suposicions feta ab tanta seguritat que pareixía que l' endemá havia de sucsehir tot al peu de la lletra; no es aixó: lo jove que 'm recomanan voldría colocarse en una casa de comers...

—Xit xit xit, no digui res més: ja estém entesos. ¡Comerciant! es la millor carrera; compro á quatre, vench á dotze: suma, resta, tant de taras y 'l demás á las ganancias; tira ratlla y *sigue á la vuelta*. A tots los comerciants de Barcelona 'ls hi conegut més pobres que jo. Aquí tenim á Don... ¿cóm se diu?... si, aqueix que ha estat regidor tantas vegadas... Don... vaja, etzétera. Aqueix jo 'l vaig veure comensar ab quatre cabassets de bessas, panís y blat de moro que tot plegat no valía quinze rals. Míris-sel ara, que te interessos per mar y per terra y fins se fá fer la moneda expressa á la Ceca. Y que aixó no son fábulas; tothom lo coneix. Ay com se diu, tinch lo nom á la punta de la llengua y no li puch fer donar lo tom. 'S diu, 's diu... Fora. *A lo que estamos tuerta*: ¿vosté vol que aqueix jove surti un comerciant qué se 'n parli?

—Home precisament que se 'n parli, no; perquè una fama de comerciant... no se com explicarli... però, que vol que li digui, jo crech que tots, de lo que 's preocupan, es de ferse una posició, pero un nom, jo crech hi renuncian y fins ni se 'n recordan.

—Xit xit xit, prou; no s' espliqui més; entesos: es dels que pensa com jo. *Nada*, li tinch una casa que quan ne surthi 'l podrá posar encara que vulga al frente de l' Aduana. Si senyor, y se 'n farà trenta rals.

—¿Com? no entench bé...

—Ja ho se que no ho enten; jo tampoch ho entendría sino m' ho espliquessin. Son los drets d' agencia.

—Ja m' ho pensava; pero si la colocació que vosté m' atrassa no fá...

—Molt senzill n' hi atrasso un' altre y ja veu, ab una patarata 'm te pagat.

—Es que un duro y mitj...

—No 'm sofoqui més, las altres colocacions las hi regaló.

—No es aixó home, no estich en aqueix cas, jo vul! una seguritat.

—¿Qué mana? aquí no li faltarán garantías, se 'n pot anar refiat; aquesta oficina me li montada al meu gust, y ab dos anys que funciona ha adquirit més crédito qu' un vale reyal.

—Jo creya que aixó s' arretglava després que la *colocació* hagués fet prova.

—¿Com se coneix que vosté es un home prudent y de responsabilitat!... Pero aquí venen una colla de romanseros y de poca vergonyas qu' un cop los hi posat lo pá á las mans, ni 's recordan més de pagarme, y si 'ls trobo pe 'l carrer, los uns se 'm distreihen buscant lo número de las casas, altres se fican á la primera escala que trovan, y encara n' hi ha de més insolents que 'm miran de fit á fit, ó no 'm miran de cap terme qu' encara m' irrita més, y passen de llarch tant tibats que jo 'm giro á guaytar 'ls y penso, que n' hi ha poch de pundonor avuy al

dia. De manera que si vosté no m' *adelanta* vuyt rals, lo qu' es la colocació jo no la emparaulo.

—Va esser tan directe 'l disparo, que ja no hi havia forma d' escaparsen; aixís es que li vaig donar las dos pessetas, que me las va pendre ab los ulls baixos ficántse-las á la butxaca sense mirarlas, ab la mateixa prudencia d' un facultatiu. Miri, afegí obrint la llibreta, que no era més groixuda que las dels Comuns dipósits; aquí hi tinch tot lo comers de Barcelona: nom y apellido y carrer y número del establiment. Per un jove que vulgui fer bon-dat y ensinestrarse, aquí trovo lo que li convé; escolti: D. Baltasar Farrarons, carrer de Ponent, número... 'l número no 'l tinch apuntat; pero no hi fa res; es á la vora del apotacari que fá cantonada; aquella casa que te lo terrat al primer pis, no n' hi ha d' altre. *Tienda de betas y fils*, du 'l registre, just; 's presenta ab recado meu y al mateix temps escriu al jove que baixi, que lo mateix será gastarme 'l nom que tenirlo darrera 'l taulell acanant cordonets de vius per alguna cotillayre.

—¡Y al sortir d' una botiga de betas y fils, se podrá posar al frente de la Aduana! Jo crech que vosté etzagera; á no ser que vulgui dir sentat en aquells pedrissos prenent lo sol y guaytántsela...

—Fóra, un' altre; ja conech que no li agrada. Y pe 'l menudeyo es lo primer establiment, no n' hi súra cap més per allí á la vora. ¡Es llástima! Miri, aquí n' hi ha nn altre, qu' encara es millor. Veyám, deixim posar las ulleras que més hi veurán quatre ulls que no dos. Si, aixó es; un magatzem de... ¿com diu? que jo faig las apun-tacions ab un castellá que més aviat tira á andalus ó gallego. *Almacen de pacas de algodón y otras mercaderías*. Vaja, aquí tením una casa que hi ha més trasvals qu' en una estació de camí de ferro. Sembla Andorra; allí si que no podrá portar la ploma gayres estonas á darrera l' orella; no 'n farà pocas de xifras. Ja cal que 'l noy s' hi presenti ab la nombra ben repassada, que tots son repentistas y si al primer cop de ploma no afina 'l compte, me l' afrontaran en que sigui devant d' un públich.

—No, aixó serà un escriptori; y jo vull una casa, botiga de vendre, que 'l mantinguin d' aprenent; vaja.

—Calli, no 's cansi, ja está entés; pero colocacions d' aqueixa naturalesa, no sé... pero 'm sembla...

—Que no sab de que li parlo ¡eh!

—Com s' entent! primer me 'l posaría aquí, al meu costat; vegi si 'n só de formal. Pero aixó es cosa de dias, miri, ahí 'n vaig donar una qu' era la que vosté ara 'm demana. Esperis, veuré l' altra llibreta; la repassarém plegats. Y mentres cercava la llibreta, que ben segú no la tenia, 's presenta á la botiga una minyona que dirigintse molt resoltament al agent li va dir.

—Sápiga vosté, Sr. Ventura, que ja no estich acomodata en la casa de la seua recomanació ni en altre tampoch; que vosté prou sabría qu' alló no era casa, sino una quadra de bobos que tots criden y alboroten sense judici ni sentit que pareix que s' atropellen per vore qui resulta més mantecato. Podie haverme atvertit, y no cobrarme los sis rals d' eixa manera tan ruhi; pero á lo que van vostés es á cobrar; y si una persona de modals y criantsa resulta avergonyida, que s' arretgle com pugue.

—Ja veurás noya, no cridis tant; esperat qu' ara estich arreglant un assumpto y no 'm puch amohinar.

—Per mí no fassi de més ni de ménos, ja m' esperaré.

—No home, 's molestaria massa.

¡Guay! pues no diu lo senyoret que no porta pressa... pues estarém frescos aquí... Com se coneix que ja te cobrats per avant los sis rals; ¡y qué poca precaució emplee vosté per dissimularlo!

—¿Y qué 't pensas qué per sis rals t' haig de buscar casa cada vintiquatre horas?

—¡Pues home, ara si qué me ha agradat! ¿S' afigura vosté qué m' haig de donar per satisfeta conqué 'm digue: chiqua, aplega á tal part, y allí trovarás acomodo? Pues es *menestre* que vosté 's desenganye; que per presentarme ab eixes condicions bona estich jo, y no necessite per res lo memorialista.

—Bé, esperat ja ho arreglarém.

—Y, *advertisca*, que avant de la nit tinch d' estar apotentá; m' entent vosté?

—Si, dona, si; li va contestar ab maliciosa somrisa lo Sr. Ventura, y tot baixet, no se que hi afegiría, que la minyona ab gran desapego li digué.

—¿Pues que s' ha afigurat vosté de mí, tio Guilopo? Quant temps ha que no s' ha vist eixa cara que no més te pellejo y bigot que pareix una llástima sense cura? Bonich está vosté per certes cabories! fassa cridar primer al xirutgiá que li apanye eixa dentadura que está feta una soletat igual que un escarpidor sense púes, ¡y que prompte 's veurá vosté en necessitat de llogar hu que prengue la sustancia pe 'l seu compte!

No sé fins ahont haguera anat á parar la ofesa donzella si en aquell moment no hagués entrat á la botiga un senyor molt complimentós á qui l' agent per desentendres de la minyona li allargá la má dihentli, ola Mussiú.

—Buenos dias señor. ¿No ha venido *personne* *demandar* por mi?

—No senyor no encara.

—*¡Pas possible!* mire V. señor, yo quisiera bien que V. hubiese l' *obligeance* de hacerme conocido de sus *pratiques*... Perdon señor,—va dir dirigintse á mí y donantme una targeta que deya: *Mr. Perroquet, profesor de idiomas*. Si señor; yo estoy profesor de los más renombrados colegios de Francia. En mi país yo daba lecciones de lengua Española *moi*. Yo tengo mi *métode* que es á mi, *ça fait*, que después de tres meses, *avec cet métode là*, todos mis discípulos conozcan la lengua para razonar no importa sobre que sujeto, *même* con los franceses *¡Certainement!* Ellos *reusiran* bien cuando sean cuestionados.

—¿Y dígame V.—li vaig preguntar—para escribirla bastan los tres meses?

—¡Oh! *parfaitement*; si ellos quieren si señor. *Voyez vous*, en conociendo la *ortographe*, et la *sintaxis*, se es-

cribe el idioma correctamente. ¿Sabe V.? como no hay el acento, *personne* podría distinguir....

—Vamos le felicito á V.; li vaig dir quedantme la targeta.

—Muchas gracias señor.

—Sr. Ventura, va dir la minyona cansada d' esperar; vosté no repara que assí jo estich aguardant y vosté tan satisfet en la conversa com si jo estés molt desocupada.

—Mira, chiqueta, torna després, no 't faltará casa, sens? y bona casa.

Y aixís que la minyona sortía de la botiga, 's presentá un assistent que al véurela s' aturá de sopte y quadrant-se ab molta gracia y posada la má de cantell vora de l' ull li digué, mirántsela maliciosament.

¡Viva la Reina! Passe vosté, dolsura; que te uns ulls que penetran sense que un vulgui.

—¡Guay! y que prompte 's queixe vosté d' ells, li va respondre quedantse á la porta.

—Pues que tinch que fer si ab aqueixos ulls que pareixen dos centelles encallaes m' acaba vosté de ferir tota la sensibilitat.

—Y s' haurá posat malalt de resultas.

—Clar está que si. No se 'n burle morena que demá ó l' altre pot trovarse en semblant cas, y no alcansar pietat ni compassió. ¿Pero diguem vosté, Gloria, se diu aixís, ó erro 'l nombrament?

—Si senyor, que 'm dich Maria.

—Ja estava jo pensant que havia de portar vosté lo nom més lluhit de tota la cristiandat. Pot preguntarse á quants te malaltets de perill xineral?

—No entench.

—Si tinguera lo guitarró assí, se lo preguntava en música.

—Fóre graciós.

—Respongue vosté, Primors. ¿Quant despatxa lo seu novio?

—Jo no tinch novio.

—¿De veres? Pues qué fan los Espanyols?

—Ay que graciós; está vosté molt divertit.

—Pues aixina estich tota la temporada; y aguarde, que 'l dia que una chique 'm vulgue ab tota formalitat, he de traure unes dites y unes graciositats que la meytat del temps se nos passarà en rialles y l' altre meytat aguántant-moslas pera que la respiració segueixca 'l seu curs. ¿M' ajude vosté á buscar la novia?

—Díuli al senyor del escriptori.

¡Qué he de dir jo, si vosté fóre més manera! Mire com ha de ser la seua filiació. Primerament, no li ha de mancar un desgayre y un salero que 's queden aviat ab lo finiquito tots los sinyorets qu' en vórela passar se giren á remirarla; á luego, uns ulls que li donguen un sofoco de real ordre á qualsevulla varó útil que pérDIGUE lo temps llevantli floretes ó altres francesilles; y per últim, que 'm vulgue ab tal sentiment y fermesa que quant més tracte de posarho en dissimulo més se li descobre la ilusió.

—Pues mire, ab sis rals que aprompte ara al Sr. Ventura, sis en altre rato, y sis més cada vegá qu' ell se los demane pot ser que li cerque *una* ab los requisits que vosté demana.

—No retregue al tio fatxa eixe que no aprofita per cosa que valga. Per curiositat estich venint assí fá tres mesos y may arrive la ocasió d' emplearme. De manera, qu' estich tement que vaig á quedar llicenciat de dos estils: pe 'l cuerpo de caballería y per lo Sr. Ventura.

—A mi també m' está jugant un' altre picardía. Me te cobrats sis reals per acomodarme en una casa tan *regalá*, que als dos dias m' ha precisat cercarne un' altre.

—Pues nos prengue eixa faena, que li guarde una cassa qu' estará vosté en tota recreació. Los amos son extrangers: al senyor may se 'l sent per cassa; la senyoreta va molt de passeig ó á vissitas; de manera que pot considerarse vosté que allí ningú mane. Y com no estant molt práticos á parlar com nosaltres, sía per dificultat ó per geni,

no reganyan may. Además serém vehins; y si á vosté se li ocorre alguna cose no te més que sortir á la galería y cridar ¡Carmelo! y en quant sente jo la seua música fasses compte que está complerta la diligencia que vosté 'm mane. Pero deixe que li diga alguna cosa ahi, al major-dom dels desocupats; ¿Sr. Ventura? no s' interesse ja per la senyora que jo li he trovat acomodado y *de gratis*.

—Tu, pistolu, aquí tan se val que no hi tornis; á casa meva no s' hi venen á fer conquistas.

—No chille tant, Don Fanfarria! digue quant s' ha fet de gasto y no 's propasse á parlar de mal modo, ¿está vosté? Y en quant al empleo, aixís que l' obtingue, m' envía un recadet, que jo possaré valiment pera que se lo donguen, y será vosté lo meu sostitut y podrá pendre possessió d' ell en nom de *Carmelo Chiner* y sortir d' eixa gatonera á que s' orege, que assí dins corre perill de morir de floridura.—¿Vosté segueix Prendeta?

Y 'ls dos sortiren de la agencia; lo assistent gesticulant y movent lo cos ab molta fatxada. La minyona á la vora seu, ab lo bras apoyat al costat, l' altre deixat anar ab molt abandono caminant seguit y bellugant ab molt ayre las faldillas que á un y altre 'ls hi mancava amplaria de carrer per garbejar.

* *

—¿No ho veu lo qué jo li deya? Ara aquet maco tonto d' asistent m' ha fet perdre uns quants rals; y vagi, amohinis per quedar bé.

—Pero home, si 'ls-fa anar y venir tantas vegadas...

—Aquí está la qüestió: á mi m' agrada fer las cosas ab los requisits que hi corresponen. Ja ho veurá ab vosté; podré ferlo venir unas quantas vegadas, més quan tinga 'l destino, podrá dir ha costat; pero es de confiansa.

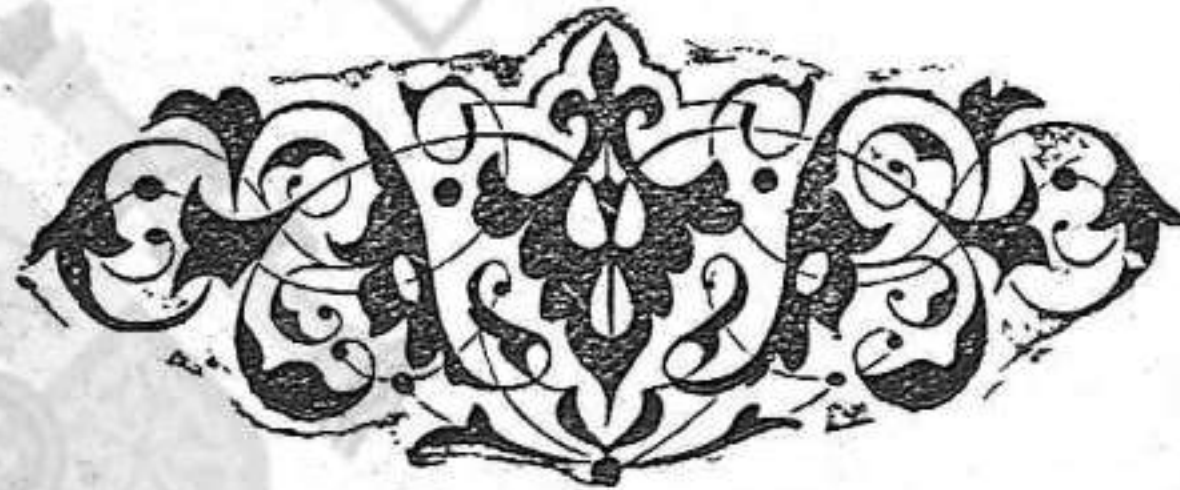
Com no tenía altre recurs, tinguí de fer veure que 'l creya; de totas maneras ell ja havia cobrat. Després, molt sovint, tornava á la agencia per saber si eixía la colocació.

Allí veyà á *Mr. Perroquet*, lo qui, no recordant que jo ja sabia las ventatges del seu método per ensenyar la llengua francesa, me 'l tornava á explicar de cap y de nou, de manera, que 'l tal método, novíssim per ell, á mi ja 'm pareixia més antich que 'l panyo blau.

Y per lo que 's' refereix al destino, 'm sembla que faré com l' assistent Carmelo, aixó es: que tindrè que cercar-ne dos, un pe 'l Sr. Ventura, y un altre pe 'l meu recomanat, y aixís, jo tindrè segur 'l meu, porque anant y venint á la célebre agencia casi bé 'm mancava temps per acudir á l' oficina.

EMILI VILANOVA.

Juny 1880.

LO CASTELL D' ARAMPRUNYÁ

(Acabament).

III

FÉU, CASTELL Y BARONIA D' ARAMPRUNYÁ.

Sabut es que á poch de las primeras invasions dels ser-rahins y á mesura que los naturals del país lograven expulsarlos, se premiavan los esforços dels capdills d' aquests ab la donació que se 'ls feya del territori conquistat.

Per aquest motiu los Comtes de Barcelona baix qual direcció ó influencia s' emprenia dita conquesta, unas vegadas donaren en *féu honorato* y altres establiren baix certa prestació vastos territoris á dits capdills y á altres personas ab la condició de que 'ls successius possessors d' aquestas terras fossen obligats á tributar als aludits Comptes homenatge de fidelitat sempre que se 'ls ordenés.

Los referits donataris, ab objecte de poblar y conreuar ditas comarcas, paulatinament sub-establiren ó, mellor dit, enagenaren part d' aquests territoris á varias personas imposántlashi lo pago á llur favor d' un cens, reser-

vantse lo *senyoriu mitjà*, així anomenat pera distingir-lo del domini ó *senyoriu directe* que competia als expressats Comtes, primers enagenants, resultant d' aquí lo que llavors com ara tenia 'l nom de *féus y sub-féus*.

A aquestas época y circumstancias se deu segurament l' origen del castell d' Aramprunyá al objecte de salvar de novas invasions lo seu territori y reunir en ell la gent necessaria pera empendre novas expedicions.

Se distingia ab lo nom de *Castlá* á la persona á qui s' adjudicava un castell y eran sos vassalls aquellas á qual favor ell enagenava part de lo adquirit, debent acudir á son avís sempre que 'ls necessités, essent sempre y en tot cas reconegut lo senyor directe, qual potestat debian proclamar y acatar.

En lo territori d' Aramprunyá existirian varios castlans dependents emperó del Castlá principal, que tenia sa residencia en lo castell d' Aramprunyá; essent probable qu' á ells se remontés l' origen y formació de las parroquias qu' hem mencionat.

Farém la ressenya històrica de la successiva possessió del castell, ja considerantlo baix lo punt de vista del domini directe, ja del domini útil en sa totalitat, advertint avans de donarhi comensament, que encara qu' en lo precedentment explicat se haja suposat, y no sens fonament, al castell d' Aramprunyá un territori de grandíssima extensió, deu ara aquest considerarse limitat, atinent á que sos successius possessors no disfrutaren del mateix en aquest concepte, puig los Comtes de Barcelona, ó acás los referits possessors donaren á varios particulars diversos honors radicats en dit terme, com succehí ab lo de Castelldefels qu' en l' any 1010 fou donat per los Comtes al monastir de S. Cugat del Vallés y lo mateix deu suposarse dels demés, quals honors en part va anar successivament adquirint la familia March, mestressa ja desde 1332 del honor principal ó siga lo castell d' Aramprunyá, al que foren aquells agregats, á saber: lo *féu* dit d' Aramprunyá per compra qu' en 1337 feu Pere March á D.ª Blanca de

Centellas, muller de Guillem de Calders; la Cuadra y terme de Castelldefels adquirit per Lluís March en 1427; lo poble y terme de Gavá per venda qu' al propi Lluís March otorgá Bernard Ferré en 1449; y per últim la casa y terme de «La Roca»¹ en virtut de compra que 'n feu en l' any 1447 Jaume March fill del mencionat Lluís á Joan Agustí March de Lacera.

FÉU D' ARAMPRUNYÁ.—Se ignora quina era á punt fixo l' extensió d' aquest féu; pero dels documents en arxiu obrants se despren que son núcleo principal radicava en las parroquias de S. Miquel d' Aramprunyá, S. Cristófol de Begas, vall de la Sentiu² y S. Climent y, per consegüent, los habitants debian ser vassalls y homes propis del possessor del mateix.

Al donar los Comtes de Barcelona lo castell d' Aramprunyá del modo com se dirá al tractar de sa possessió, se reservaren lo féu d' igual nom; pero ab document otorgat als 6 nonas juliol del any 28 del rey Enrich de Fransa (1059), los Comtes de Barcelona Ramon Berenguer y Almodis, esposos, ne feren d' ell especial donació al fill dels cónjuges Miró Giribert de San Martí y Guila, possessors del castell d' Aramprunyá, que á aquests succehís en dita possessió.³

Tres apareixen ser los fills de dits cónjuges, Gondeball, Bernard y Arnau Miró de San Martí á favor dels quals recaygué dita donació; confonentse així la possessió del féu ab la del castell, ja que 'l mencionat Gondeball ó Gondebald de San Martí prestá homenatge de fidelitat als Comtes de Barcelona per rahó del castell d' Aramprunyá.⁴

A dit Gondeball degué succehir Arnau Miró de San

1 Lo terme á que donava nom la «Casa de la Roca» radicava en lo territori del castell d' Aramprunyá y separava lo poble de Gavá del de Castelldefels.

2 Aquesta vall está situada entre Castelldefels, Gavá y turó d' Aramprunyá.

3 Existeix aquest document en lo Arxiu de la Corona d' Aragó y obra per copia simple en lo d' aquesta Baronía.

4 Arxiu de la Corona d' Aragó, llib. 1.er *feudorum* f61. 323.

Martí, que prestá homenatge de fidelitat als referits Comtes ab motiu de tenir encarregat lo mateix castell. ¹

A partir de dit Arnau queda estroncada la successió en la possessió d' aquest *féu* per falta de documents ó noticias que la prossegueixin, fins que apareix possehirlo Guillem de San Martí, qui possehia també lo castell.

Aquest Guillem feu donació d' aquest *féu* á Pere de Santa Oliva, en Kalendas de juny del any 3.er del rey Lluís.

Pere de Santa Oliva feu testament, encara que no se sab cóm ni quan, en el que després de legar á son fill Berenguer la vall de la Sentiu y altres honors radicats segons sembla en Begas y Viladecans, instituí en hereu universal á son altre fill Guillem; quals germans, després de mort lo pare, promogueren qüestió sobre la possessió dels bens que havia deixat, que terminaren mitjansant transacció que varen celebrar, en la qual fou convingut qu' En Berenguer possehís los bens que li havia deixat son pare, ab tal que reconegués lo senyoriu de son germá Guillem per rahó del *féu* d' Aramprunyá.

De Guillem de Santa Oliva passá la propietat d' aquest *féu* á Saurina, muller de Guillem de Tarrassa, la qual s' ignora si era filla d' aquell, ó en virtut de quin títol li succehí.

D' aquest matrimoni tingué Saurina algun fill ó filla, qual nom no se sab, per quan ab motiu del casament de sa *neta* nomenada també Saurina ab Bernard de Centellas li feu donació universal pera després de sa mort (any 1273). En lo mateix any, devant Pere Carbonell Notari de Barcelona, lo rey En Jaime I d' Aragó confirmá á favor dels cónjuges Bernard y Saurina de Centellas la possessió d' aquest *féu* tal com lo tenia la sua ávia Saurina ab facultat d' expedir bans y manaments y ab encárrech de fer cumplir los que 'l rey donés.

Lo apoderat de En Bernat de Centellas comparegué al

1 Arxiu de la Corona d' Aragó, llibre citat, fol. 324.

castell de Pons á prestar homenatge de fidelitat per rahó d' aquest *féu*.¹

Entre 'ls anomenats cónjuges Bernard y Saurina de Centellas d' una part y Pere Ramon de Picalqués de part altre se promogué qüestió sobre jurisdicció y altres drets relatius á la vall de la Sentiu qu' aquest possehia com á successor de Berenguer de Santa Oliva, prenent aquells cobrar censos y demés fruyts y prestacions sobre fincas radicadas en la dita vall, imposar bans y valerse dels habitants de la mateixa á lo qual s' oposava lo dit Picalqués.² Deixada aquesta discòrdia á mans d' árbitres, decidiren que 'ls cónjuges Centellas no tenian dret á percibir los censos y fruyts indicats; pero qu' en cambi Picalqués debia reconeixre 'ls lo domini que tenian sobre la vall de la Sentiu per rahó del *féu* d' Aramprunyá.

Als 9 kalendas de novembre del any 1310 Bernard de Centellas prestá homenatge de fidelitat al rey d' Aragó ab motiu d' aquest *féu*.

De Bernard y Saurina nasqué una filla que fou nomenada Blanca de Centellas y que casá ab Bernard de Calders, la qual degué succehir á sos referits pares per quan en poder de Bernard de Aversó, notari de Barcelona, als 13 kalendas novembre de 1320 prestá homenatge de fidelitat al rey En Jaume II per rahó del *féu* de que 's tracta, del que aquest li concedí nova investidura.³

A 12 kalendas janer de 1332 lo propi rey En Jaume feu donació á son tresorer Pere March y als fills *varons* que tingués, del dret de *fadiga* de la primera venta que donya Blanca Centellas de Calders otorgués del *féu* del castell d' Aramprunyá.⁴

En virtut de dita donació, havent Pere March, ó son fill altre Pere, proposat á D.ª Blanca la referida venda; ab es-

1 Arxiu de la Corona. d' Aragó.—Registre de documents d' en Jaume I y En Pere II fól. 40.

2 Arxiu de la Baronia, pergami n.º 9.

3 Arxiu de la Baronia, pergami n.º 13.

4 Arxiu de la Corona d' Aragó: *In gratiarum Regis Jacobi II de annis 1322-23*, fol. 141.

critura autorisada per B. de Villarrubia, notari de Barcelona, als 7 kalendas abril de 1337, D.ª Blanca de Centellas, muller de Bernard de Calders va vendre á Pere March *domino* del castell d' Aramprunyá lo *féu* d' aquest nom en los següents ó semblants termes :

«Vench lo castell ó un *féu* nomenat d' Aramprunyá que tinch y posseheixo en la Diócesis de Barcelona y qual *féu* tinch per vos y baix vostre domini, á saber, ab sa fortalesa, casas del mateix castell ó *féu* ab sos masos y altres honors y possessions, terras de conreu ó ermas en los monts y valls y en qualsevulla part que sigan, ab llurs arbres y plantas de divers género, ayguas, aqüeductes, estanys, fonts, torrents, prats, devesas, y altres cosas, com son servicis de varias denominacions, ab sos homens y donas y ab tots los honors, drets y pertencencias; censos, rédits, agraris, tascas y percepcions de delmes y altres prestacions d' allí provinents...» y finalment tot quan allí tenia y li pertanyia per qualsevol títol, causa ó rahó. Tot lo qual li perteneixia, segons digué, com á filla única dels cónjuges Bernard de Centellas y Saurina de Tarrasa, en virtut de lo disposat en la donació que á favor de sa referida mare feu l' ávia d' aquesta y besávia de la otorgant ab motiu de son matrimoni ab Bernard de Centellas devant Nicolau Gavarrós, notari de Barcelona á 15 kalendas juliol de 1273; prometent dita venedora entregar á Pere March los documents originals ó copias d' ells relatius á la cosa venuda, dels quals sols n' existeixen en arxiu dos ó tres faltant los demés.

Devant del ja citat notari Villarrubia als 10 kalendas maig de 1337, D.ª Blanca de Centellas doná possessió á Pere March del *féu* que li havia venut, intimant als feudataris que reconeixessin á aquest com á possessor y duenyo del mateix y li entreguessen los censos y rédits que fins llavors á ella s' havian entregat.

A partir d' aquesta fetxa quedá la possessió d' aquest *féu* consolidada y continuada ab la possessió del castell.

CASTELL Y BARONIA D' ARAMPRUNYÁ.—Conforme s' ha dit

mes amunt, passém ara á tractar de la possessió en general d' aquest castell que comensa, per los documents en arxiu obrants, á mitjans del segle XI. Dés d' aquesta fetxa fins á principis del XIV, es molt difícil, pera no dir impossible, indicar una successió perfecta y ordenada, ja qu' en dita época pot dirse que las propietats de honor comtal ó reyal eran possehidas no mes que temporal ó vitaliciament; així es, que podran véures donacions, encomendas, simples tenencias y vendas ab restitució respecte de dit castell, fins qu' en 1322 Pere March lo comprá pera no surtir mes del domini particular.

Per la manera de redactar los documents poch esplicita y de costum en la referida época, no 's pot fer d' ells una seguida y ordenada classificació; per lo tant y en quant possible siga, donarém extretas dels mateixos y per mera exposició cronològica, las noticias qu' ab aquest castell tingan alguna referencia.

Segons los documents obrants en arxiu, lo primer duenyo ó possessor del castell d' Aramprunyá apareix á mitjans del segle XI, nomenantse Miró Girebert de S. Martí qu' era cosí-germá dels Comtes de Barcelona; puig que del matrimoni del Comte Borrell d' Urgell ab Letgarda nasqueren dos fills, nomenats lo *varó* Ramon Borrell que casá ab Ermesenda, dels quins descendeixen los posteriors Comtes y mes tart los Reys d' Aragó; y la *dona* Ermengarda que casá, segons Pujades, ab un senyor poderosíssim nomenat Girebert, de quals cónjuges Girebert y Ermengarda Borrell, es fill lo sobredit Miró Girebert de San Martí que casá ab Guila.

A 6 nonas juliol del any 28 del rey Enrich (1059) los Comtes de Barcelona Ramon Berenguer y sa muller Almodis donaren als cónjuges Miró Girebert y á sa esposa Guila y al fill que 'ls succehís varios honors, encomenatlos principalment los castells d' Olérdula y d' Aramprunyá després de havé 'ls perdonat las rebelions y excessos que varias vegadas havian comés junt ab llurs fills Ber-

nard y Gondeball contra la sobirana autoritat dels Comtes. ¹

Miró Girebert de San Martí prestá homenatge de fidelitat á aquestos per rahó d' aquest castell. ²

En kalendas de juliol del any 28 del rey Enrich (any 1059), Miró Girebert y Guila junt ab llurs fills Bernard y Gondeball celebraren un conveni ab los Comtes de Barcelona en lo cual prometeren que Ramon Isimbert, castlà d' Aramprunyá, qual castlania en sub-féu dels mateixos té, jurará y prestará als propis Comtes homenatge de fidelitat y la potestat ó usatge de dit castell. ³

Miró Girebert aná l' any següent á l' expedició del castell de Mora, en servey del Compte de Barcelona, en la qual morí. ⁴

Ramon Isimbert prestá homenatge de fidelitat als Comtes, conforme s' havia convingut y promés. ⁵

Igual prestació d' homenatge verificá Gondeball Miró ⁶ lo que fa presumir succehiria á sos pares Miró Girebert y Guila sa muller; qual presunció es corroborada per lo que aquí segueix.

Als 2 idus de setembre del any 8 del rey Felip (any 1067) Gondeball feu donació á Ramon Isimbert, á sa esposa Nevia y després de llur mort als fills que tinguessen, es á dir, un després d' altre y no de divers modo, del propi castell d' Aramprunyá ab totas sas terras, termens y honors, tal com lo tingueren los que 'l possehiren. ⁷

Als idus de novembre del any 30 del rey Felip (13 novembre 1089), Arnau Miró de San Martí reconegué á favor de Ramon Berenguer la potestat d' aquest castell prometent á son germá Berenguer Ramon abdos Comtes de

- 1 Próspero de Bofarull. *Los Condes de Barcelona vindicados*, tomo II.
- 2 Arxiu de la Corona d' Aragó, llib. 1.er *feudorum*; fol. 322.
- 3 Arxiu de la Corona d' Aragó, llib. 1.er *feudorum*; fol. 321.
- 4 Próspero de Bofarull. *Los Condes de Barcelona vindicados*, tomo II.
- 5 Arxiu de la Corona d' Aragó, fol. 323, llib. 1.er *feudorum*.
- 6 Arxiu de la Corona de Aragó, fol. 323, llib. 1.er *feudorum*.
- 7 Arxiu de la C. d' Aragó, llib. 1.er *feudorum*.—Próspero de Bofarull, obra citada, tomo II.

Barcelona, entregarli lo dit castell que per aquell tenia, ó en lo mateix permaneixer pera acudir á ajudarlo, sempre que li fos manat pel propi Comte ó per medi de missatgers. Arnau Miró quedá encarregat d' aquest castell y del d' Olérdula quan Berenguer Ramon haventlos deixat ben municionats emprengué la lluyta contra 'ls moros que dominavan lo Camp de Tarragona y 'l Panadés. ¹

Per rahó del castell d' Aramprunyá prestá en altre ocasió homenatge de fidelitat al Comte Ramon y á la Comtessa Dolça, un tal Jordá. ²

En lo segle XII no apareix altre possessor del castell, essent possible que hagués tornat al domini reyal, per quant en lo mes d' abril de 1190 se celebrá una transacció entre 'l rey d' Aragó D. Alfonso y D. Ramon de Fonollar pera terminar una qüestió haguda entre 'ls dos referent als límits del castell y de la casa del Fonollar, en la que 's decidí repartir lo terreny que 's qüestionava, tenint de llavors en avant lo rey sa part en *dominicatura* y 'l dit Fonollar la sua per lo rey y baix son servey y fidelitat. ³

Per altre document obrant en lo Arxiu de la Corona d' Aragó, de fetxa 15 kalendas octubre de 1194, Ramon de Riu y sos fills ab Geralda sa muller, feren donació al rey D. Alfons de tots los alous que tenian en lo Comtat de Barcelona, dintre 'l terme d' Aramprunyá, los quals diuen estar situats en la parroquia de S. Climent.

A mitjans del segle XIII apareix possehir lo castell donya Guillerma de Cabrera, muller de Ferrer de San Martí, á la que 'l rey D. Jaume I d' Aragó concedí lo poder exercir per sí mateixa ó per medi de son Batlle actes de jurisdicció en tot lo terme d' Aramprunyá.

Lo castell fou restituhit á la Corona, donant lo rey don Jaume en cambi d' ell á la propia Guillerma de Cabrera lo castell de Gurb, tan sols mentres visqués ella.

1 Próspero de Bofarull, obra y tomo citats.—Pujades, *Crónica de Catalunyaña*, part 3.ª llib. XVI, cap. XIX. (tomo VIII).

2 Arxiu de la C. d' Aragó, llib. 1.er *feudorum*, fol. 324.

3 Arxiu de la C. d' Aragó, llib. citat fól. 325.

Altres voltes sortí del domini reyal lo castell d' Aramprunyá, per quant á últims del segle XIII (any 1290) y en actes de Pere March ó Marqués, notari de Barcelona, Guillem Dufort, Pere March y Arnau de Bastida, apoderats del rey D. Alfons d' Aragó, varen vendre á Guillem de Bellavista lo propi castell ab tots sos drets y pertenençias per preu de 40000 sous; de lo qual se firmá á poca corresponent als 8 idus juliol de 1290 per dits apoderats devant lo referit notari, per qual época se ha vingut en coneixement de la venda. ¹

A las 8 kalendas juliol del mateix any s' expedí reyal carta als castlans d' Aramprunyá pera que prestessen homenatge á Guillem de Bellavista, qui per lo rey tenia 'l dit castell.

En poder de Jaume de Cabanes, notari de Valencia, á 18 kalendas de setembre de 1290, lo rey D. Alfons d' Aragó aprobá, confirmá y ratificá á favor de Guillem de Bellavista la venda que li habian firmat sos apoderats en lo modo que s' ha explicat.

Per poch temps pogué possehir lo referit Guillem lo castell d' Aramprunyá, en rahó de que, com prompte 's veurá, la Corona torná á enagenar aquest honor á principis del segle XIV; per lo qu' es presumible lo restituhiria á la mateixa, haventli sigut tornat lo preu estipulat en la venda feta á son favor.

A partir de la que 's passa á descriure, la possessió y successió en lo castell d' Aramprunyá entra en una nova fase, ja que 's veurá passar per una ordenada transmissió de pares á fills, ó bé per títols de transferència.

Ab escriptura autorisada per Jaume de Folquers, notari de Barcelona, á 4 de febrer del any 1322, lo rey don Jaume II d' Aragó, necessitant algunas quantitats ab que atendre als negocis y assumptos de la Corona, va vendre per pur *lliure y franch alou* á son tresorer Pere March y als seus, tot lo castell d' Aramprunyá ab sas fortalesas,

¹ Arxiu de la Baronia, pergami n.º 10.

edificis, castlans, y feudataris, *militibus et dominabus*, masos, bordas y masoverías ab sos homens y donas allí habitants, casas, habitacions, horts, rédits, censos, etc.; usatges, agraris, jovas, traginas, questias, y altres cosas anexas al domini de propietat, com son *toltis, fortiis, placitis, stabilimentis, firmamentis, servitiis, adimpriviis, intestiis, cuguliis, exorquiis, et redemptionibus hominum et mulierum*; ab sos prats, pasturas, selvas, garrigas, boscos, llenyas, monts y plans; ayguas, aqueductes, rius, fonts, cassa, pesca, troballas, y ab tot lo demés que té y posseheix y tenir deu en las dependencias de dit castell y en tots los *féus* que per dit Rey per qualsevulla causa ó rahó se tenen en homenatge tant de home com de dona; ab los bans, serveys y usos qualsevulla qu' en totes y per totes las parroquias de dit castell ó en alguna d' ellas presten homes y donas, tant en honors y possessions de las mateixas com en altres que sigan d' altres senyors, etc. etc.; reservantse empero, perpetuament tota la jurisdicció del *mero y mixt imperi* que té y tenir sobre 'l dit castell y son terme. — Lo preu d' aquesta venda fou de 120.000 sous. — En lo mateix document s' expressa que D. Jaume I comprá aquest castell á Ferrer de S. Martí, lo que sens dubte tindrà relació ab la restitució que la viuda d' aquest donya Guillerma de Cabrera feu al mateix rey D. Jaume I.

Als 7 dels mateixos mes y any, lo Batlle general de Catalunya en nom y per exprés manament de Jaume II doná á Pere March possessió del Castell d' Aramprunyá, á qual efecte lo introduhí en la casa-castell situada en dit terme y lloch nomenat «Sitjar,» de la qual era castlana D.ª Blanca de Centellas, practicant totes las cerimónias de corporal possessió, é intimant á dita D.ª Blanca y sos vassalls á que reconeixessin al referit Pere March com á senyor del castell y li prestessen los censos, rédits, serveys, y demés tal com se efectuava ab lo propi senyor rey.

A 14 kalendas de mars del propi any 1322, l' Infant D. Alfons primogénit del rey D. Jaume firmá á favor de Pere March á poca dels 120,000 sous, preu de l' anterior

venda; y 'l mateix Infant va aprobarla y confirmarla als 6 kalendas mars ó siga á 22 de febrer.

Lo rey D. Jaume II doná y concedí á Pere March als 15 kalendas octubre de 1323 lo *mixt imperi* ó siga la jurisdicció que tenia sobre 'l castell d' Aramprunyá, reservantse 'l *mero imperi*, qual donació fou ratificada per son primogénit D. Alfons als idus janer de 1327; confirmant lo rey D. Pere d' Aragó als 16 kalendas de maig de 1338 las antecedents donació y ratificació. ¹

Arnau de Vilarnau fou un dels varios feudataris que prestaren homenatge de fidelitat á Pere March, senyor del castell d' Aramprunyá. ²

Pere March comprador d' aquest castell tingué un fill nomenat també Pere March

Hi hagué després un Jaume March fill de Pere, ignorantse de quin dels dos d' aquest nom ho seria.

Per lo que resulta de varios documents en arxiu obrants relatius als anys 1350 á 1370, Jaume March tingué dos fills nomenats també respectivament Jaume y Pere.

Diversos foren los possessors del castell qu' anaren succehintse per línea masculina y conservant l' apellido March portant molts d' ells lo nom de Jaume, fins que á principis del segle XVI havent mort sense successió las germanas Mariana y Agnés March fillas de Francisco Geroni March y Palou á las que per ordre de primogenitura havia instituhit herevas, foren los bens y universal herencia de Francisco Geroni adjudicats á Isabel sa germana per sentència publicada als 18 d' agost de 1542.

Morta Isabel també sense successió, passá sa herencia á sa germana G-rónima y successivament á sa germana Bartolomea y á sa tia D.ª Lucrecia March de Ballester que casá ab D. Huch Joan Fivaller de Palou.

Per testament que aquest otorgá devant D. Juan Modolell, notari de Barcelona á 23 juliol 1522, instituhí hereu

1 Arxiu de la Baronia, pergamins núms. 19 y 27.

2 Arxiu de la Baronia, pergami núm. 18.

universal á son fill primogénit Francisco Fivaller y March que no tingué successió y feu renuncia á favor de son nebot Huch Joan Fivaller y Queralt de tots los drets y accions que li poguessen pertanyer sobre 'ls bens que possehí Isabel March de Gualbes, per lo qual entrá en possessió de la Baronia d' Aramprunyá lo dit Fivaller y Queralt. Aquest comprá en 1562 lo lloch y terme de Viladecans.

De son matrimoni ab D.ª Angélica de Cardona tingué un fill nomenat Huch Joan que 's casá ab D.ª Estefanía de Hospital y al que sobrevisqué sis anys, morint en febrer de 1590.

Per sentència publicada á 10 de mars de 1590 la Baronia d' Aramprunyá fou, entre 'ls bens deixats per pare y fill, adjudicada á favor de D.ª Joana Fivaller Hospital, filla de D. Huch y de D.ª Estefania de Hospital.

Morí impúber D.ª Joana Fivaller y per tant sens otorgar última disposició, mediant igual circumstancia en lo seu avi D. Huch Joan Fivaller y Queralt, per lo que la germana d' aquest, D.ª Marina Fivaller y Queralt, reclamá aquets bens, com á mes próxim parent, los quals y entre ells la Baronia d' Aramprunyá, li foren adjudicats per sentència publicada á 27 agost de 1590.

En aixó y continuant dits bens en poder de D.ª Estefania de Hospital, mare de la morta impúber Joana, que s' oposava á despéndres d' ells; D.ª Marina Fivaller y Queralt promogué contra la mateixa D.ª Estefania lo corresponent judici de propietat, en lo qual, entre altres personas que comparegueren pera interposar son millor dret se contá D. Francisco de Cardona y de Fivaller, fill de D.ª Gerónima de Fivaller y de Queralt altre de las fillas de D. Huch Joan Fivaller March de Palou.

Seguida la tramitació de dit judici que 's comensá en setembre de 1590 se pronunciá sentència definitiva á 8 de janer de 1596, per la que s' adjudicaren los bens en qüestió, per mitat ó per parts iguals als respectius hereus y successors de las duas germanas D.ª Marina y D.ª Geró-

nima Fivaller de Queralt mediant lo compliment per part d' aquests en lo pago d' algunas quantitats que 's debian entregar á D.ª Estefania.

D' aquí s' originaren duas familias que encara avuy dia continuan la successió en la Baronia d' Aramprunyá; figurant en ellas desde llunyana época los mes ilustres apellidos de l' antiga noblesa catalana, com son entre altres, los Fivaller, Torrellas, Cardona, Sentmanat, Copons, Pinós, Erill, Llupiá, Monfar, Garma, Sarriera y Foxá.

NOTA

ERRADAS.—Pág. 394. En l' última ratlla de la nota diu: *du XIXe siècle* y ha de dir: *du XIe au XVIe siècle*.

- » 400 Nota 1 diu: Torres Amat, *Memorias* citadas de Milá y Fontanals. *Ressenya* etc., y ha de dir: Torres Amat, *Memorias* citadas.—Milá y Fontanals, *Ressenya* etc.

JASCINTO TORRES Y REYETÓ.

ARDUA SENTENZA

Y bé! Ho has conseguit! La Via Appia
de nostra historia, un monument de ménos
ostenta ja als viandants. ¡Pots envanirten!
La estátua fou; ara es per terra á trossos.
Ja hi jugan los xicots. Aquell respecte
supersticiós ab que la imatge, altiva
avans, del vell prohóm se contemplavan,
ja l' han perdut. Al adonars' que queya,
van quedá' estemordits; los uns als altres
se van mirar; ningú 's movia; al últim,
un d' atrevit s' hi va acostant, hi arriba,
palpa la pedra, la terrible espasa
que sa cintura resguardá, li arrenca...
¡Es ferro vell y rovellat y ab oscas!
Y com hi riu! Y 'ls crida, y tots acuden
saltant, brincant, y 'l més cobart, la testa,
com á més vil, ceneix ab una corda,
pega estrebadada y allá va, y derrera
tot l' aixam de xicots: la pedra bota
retopant per los sots y escarbotantse.
Aquella testa hont lo cisell del geni,
de la bellesa varonil y heróica
la marca hi va esculpir, ara es informe
caricatura que la mofa inspira,
sense nas, sense orellas, sense llabis.
¿Qué 'ls hi fa als corbs que lo sangnant cadavre
que á cops de bech enllepolits destrossan
siga del héroe ó del cobart? Las águilas
igual lo vol cap dalt del cel remuntan
y al sol esguardan fit á fit, que 's tiran

sobre aucell indefens y 'l despedassan.
 Tot es l' impuls que llurs instints flagella.
 ¿L' instint carnívor? cap avall: enlayre
 si es l' instint de la llum.

¡Pots envanirten!

Sirvent de la Vritat, á ta senyora
 farás contenta avuy. De sobretaula
 cóntali la historia escandalosa.
 Has descubert que 'l martir prometia
 renegar de sa fé si 'l perdonavan;
 que la verge era mare; que la esposa
 feya trossos l' honor y que dels trossos
 lo marit ne feya or, gloria, privansa;
 que no era l' amor patri 'l qui empenyia
 en avant al soldat, sino la fulla
 del sabre del tinent; que 'l valor cívich
 del ciudadá ferm en sos drets, sols era
 recurs pera encarir la mercancia
 de son vot y son nom; que entre 'ls apóstols
 Judas no fou lo sol, tots foren Judas.
 Ho porta un document, sabs lo registre,
 lo fol, l' arxiu que tal trovalla estotja,
 y en contes d' esqueixarlo ó de fe 'l cendras
 y esventarlas ab fástich, n' has tret copia
 y aquí la dus y al xarroteig la entregas
 de la impudent publicitat.

Oh historia!

Perque tens de esse aixís? ¿Perqué á los pobles
 del calendari de llurs sants trencárloshi
 un full y un altre full? ¿Perqué cubrírloshi
 ab la ténebre boyra de la crítica
 l' espectacle sublim del snblim jove
 que 'l cos exánim á las neus eternas
 dels Alpes dona, y ab los ulls mitj closos,
 fits pero cap al cel, y ab la bandera
 sense rendir, encara crida: *Excelsior?*
 Prénli á lo poble tradicions, llegendas,
 préntli 'l sagrat tresor de sa poesia;
 ensényali que 'ls héroes, sants y savis
 foren homes y prou; que sols disfressas
 son d' etern carnaval las grans paraulas;
 y després, quan la tasca haurás finida,
 virtuós vulgar y gran y heróich y noble,
 y ab renechs á la boca, contorsuda
 per sardónich sonrís, te farà veure

y ratlla á ratlla 't llegirá aquets llibres
 hont li has provat que al mon no hi ha més que homes,
 hont li has provat que tots los simulacres
 que adorá fervorós y eran exemples
 d' alta virtut pera ell, mirats per dintre
 son fusta vella que las ratas corcan
 y que 's té dreta porque 'ls munts d' ofrenas
 que 'ls devots hi prodigan, la apuntalan.
 Veritat, Veritat, madrastra dura
 que has usurpat lo tálam sacratíssim
 hont nostra mare, la Bellesa, ab dolsas
 cansons bressava nostre son y 'ns feya
 entreveure lo cel ab sas caricias.»

Tal deya en mí 'l poeta, aqueixa forsa
 misteriosa que en lo fons palpita
 del ser del home, y que 's remou sobtada,
 fereix del sentiment las fibras totas,
 y exhalan, totas al unisson, l' himne
 sagrat. ¡Oh noble, oh encisadora música!
 Més d' aquell himne las melífluas notas
 s' anaren esllanguint, com las tonadas
 del rossinyol boscó quan la serena
 volta ennegreix la tempestat que, fera,
 allá als confins del horisont dibuixa
 sos fulgurants llampechs, y la implacable
 rahó sos drets va reclamar.

«Oh home,
 va dir, mirantme ab ulls severos, oblidas
 que aquestos noms sonors, aquestas mágicas
 llegendas del passat ab que recrean
 ton esperit y 'l sentiment t' excitan,
 aquestos noms son mirallets que plantan
 los més astuts porque á llur brill la alosa
 enlluhernada 's pose á tret; son vagas
 clarors de foch follet que 'l seny pertorban
 y entre 'ls viaranyos del bosch inextricables
 fan perdre al pobre viatger; oblidas
 que la vida es lo práctic, y en la terra
 té 'ls fonaments lo práctic, no en los núvols.
 Gira los ulls al teu voltant: ¿qué observas?
 Hont son los homes de Plutarch? Coneixes
 gayres Catons? Es Maquiavel qui triumpfa.
 Qui triumpfa y qui ha triumpfat. ¿Progressa l' home?»

Mira lo que es, y pensarás lo que era.
 Es avuy com ahí? Donchs no te 'l mires
 en eixos frescos que en sos murs la historia
 pinta ab colors del ideal, grandiosas
 pinturas que delectan més no ensenyan;
 que delectan y adormen mentres vetlla
 y avansa l' enemich. Borrals y girat.
 L' home es home y no es noy. No mes s' hi adormen
 los infants ab cansons. En las rondallas
 deixa que hi cregan ells: tú ja ets un home.
 Somnis y cants son sempre cants y somnis;
 l' ayre 'ls esventa, la claró 'ls dissipa.
 Quan no conegas lo camí, no busques
 qui 't distrega ensenyante los paysatges,
 sino un guia que 't mostre las dresseras.
 La humanitat es viatger que puja
 per camí estret: á un cantó y altre fondos
 avenchs que donan vértich. ¿Com salvársen?
 ¿Qué creus mellor? Allá hont caygué la antigua
 generació plantarhi una creu negra
 que li avise 'l perill, ó be cubrirho
 de rams de flors que més plasent ho fassen
 perquè al anarlos á cullir s' estimbe?
 Veritat y Bellesa son germanas
 desterradas al mon; de la Discordia
 llur germandat fou víctima; no esperes
 que haja de sé' en la terra que 's concilie
 lo que está separat, ni s' hi partescan
 lo pa mateix en la mateixa taula.
 Si está cubert lo cel de negres núvols
 ¿com vols qué 'l riu reflecte dins sas ayguas
 las serenas blavors de primavera?
 si 'l cos deforme hi submergeix un sátir
 ¿com vols que si retraten d' una ninfa,
 en tot llur esplendor, las bellas formas?»

Tal ab accent segur la rahó 'm deya:
 y jo 'm quedí abatut, com fa 'l qui mira
 martxar alegres sos companys en busca
 d' ayres més sans hont restaurar las forsas
 que postran las calors, mentres ell s' assenta
 devant la taula del treball y agafa
 la ploma y pensa en va, que 'l cap li vola
 allá d' allá, per hont los boscos gronxan
 llurs verts plomalls al besoteig del ayre,

lo riu devalla murmurant alegre,
lo mont tramet al cel sos cims boyrosos,
y pels viaranys los bons amichs s' en pujan
d' antich castell á visitar las ruinas,
tot parlant d' art, d' historias y de versos.

J. SARDÁ.

A LA CASUALITAT

A tu, encara que no 'm sents, mos cants envíes;
A tu, CASUALITAT, forsa creadora
que la matèria en formes mil combinas,
y pensament li donas.

Sens consciència sisquera de ton ésser
sábies y eternes lleys al món imposas;
y essent cega com ets la llum envíes
y 'l color a tas obres.

Tu assimilas los átomos a los átomos;
fas y desfás, y lo que fas ignoras;
sens voluntat la voluntat fas nàixer...
¡Oh forsa misteriosa!

Una vegada sense tu saberho,
En lo desert, allà en la immensa fosca,
vas condensar la còsmica substància
fent-ne una nebulosa.

Brollaren d'ella sols a meravella,
que d'hermosos colors la llum adorna;
los uns encadenares ab los altres
per la atracció d'ells propia;

Dels esquitxos de sol feres planetas:
dels planetas la forsa giratoria
llansá masses de gas que son satèlits
avuy de crosta sòlida.

Y fent d' aquest conjunt un sol sistema,
ho lligas tot en invariables òrbites
alrededor trassadas d' un punt X,
qual punt ets tu tal volta.

¡Quan admirable n' es lo mecanisme
que 's descubreix en tot lo que tu formas!
¡y no obstant, lo ignorat molt més encara
que lo sabut importa!

No examinem, no examinem la vida
que activa en nostra Terra 's desenrotlla;
puig devant lo Infinit sols n' es la Terra
Una lleugera bolva.

Y tot ho has creat tu... tu que no pensas,
ni ets materia ni esperit, ni 't sents la forsa?...
¿No ho compendríam més si tot ho fessem
d' un Deu poderós obra?...

J. M. OLLER.

A MA FILLETA MORTA

SONET

Las que fillas de vils que humans se diuhen;
Lde pares que, insensats, las abandonan;
las que de una deshonra que pregonan
vivint, són fruit amarch..... ¡aquellas viuhén!

Las que, com tú, per son amor sonriuhén
son pares grats, que de honradesa entonan
l' himne sagrat..... mòren ¡oh Deu! y dónan
ferida al cor, fent que 'ls pesars hi niuhén.

Mes ¡oh ma filla! ta rahó entenç are;
puig ta mare morí, també morires
quan ab ton cor lo sentiment va entendres;

Puig, vegeres tan gran l' amor de mare,
que per viure sens éll, ans preferires
morir, y ab élla barrejar tas cendres.

JOSEPH VERDÚ

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

(JUNY)

Un bon xich dificultós per á nosaltres ha d'esser encararnos novament ab los indulgents é ilustrats llegidors d' aquesta REVISTA, quant podrían creurer fet de descortesía ó poca consideració lo nostre silenci per espay de dos mesos, sens dirigirlos una despedida afectuosa, ben natural, per cert, y casi oblidada en qui tant senyalada honra reb quizenalment al ocupar la preciosa atenció de sos llegidors.

Més ja sabíam nosaltres (puig que gracias á Deu la passió no 'ns priva 'l coneixement) que si be perdíam honrosa importancia al deixar per breu temps la redacció de nostres quizenals imprésions artístiques, havían de guanyarhi los habituals subscriptor de LA RENAISSANCE; puig que á més bona ploma, sino á mes bona voluntat, quedava confiada una tasca que ja avuy s' es feta altament important en la nostra ciutat y mereixedora de verdaderas notabilitats que la tracten y la honoren.

Sía 'ns lícit donchs y permés, com á acte de sencer regoneixement y distingida consideració, donar á nostre predecessor las més complertas gracias, encar que aquesta sía una de las raras voltas en que l' substitut ha descobert, á ben segur involuntariament, la petitesa del substituhit, crehantli novas dificultats en cumplir, com ell ho ha fet, son cárrech. Y á nostres amables llegidors, Deu los dó paciència y bona voluntat per á dispensarnos novament sa atenció, per á nosaltres tant altament honrosa y significativa.

Enemichs de fer digressions que no conduheixin al fi qu' hem de proposarnos tornarem á rependrer nostre interromput treball, que ab la present revista no será pás molt pesat, puig que no han sigut

moltas las obras exposadas durant la passada quinzena. A nostres llegidors y més que tot als artistes-expositors los preguem nos dispensen aquelles incorreccions ú omissions que en la present revista pugan haverhi fillas de lo incomplert de las anotacions presas.

—PINTURA.—(*Establiment Parés*) Duas impresions ben distintas, per cert, encar que semblen iguals en resultats, pot rebre l' intelligent ó admirador al contemplar una obra pictórica ó escultórica. Una d' ellas será la coneixensa que farà ab l' autor á la primera impressió visual de la obra, deduhintne, á seguida, son modo particular d' execució, son gènere especial, ó sa composició, los quals si están dintre de la veritat y de lo bell li donan un carácter propi, simpátich y agradós ó un modo de fer especial que l' considera y acredita. L' altre es aquesta mateixa impressió, ni més ni menys estudiada; emperó áspre al esperit y al gust del intelligent, porque no s' aguanta en la realitat ni s' adorna ab la bellesa, impresionantlo desfavorablement y donantli á coneixer sens entusiasme lo nom de son autor.

La primera impressió es l' *histil*, generador de tantas escolas artísticas qu' encar avuy breguem per imitar. Lo segon es l' *amanerament* qu' enmatzina l' art y l' engrillona.

Vetaquí donchs las duas impresions qu' hem rebut al contemplar las obras pictóricas del Sr. Martí y Alsina, derrerament exposadas. En la marina notem la bellesa en lo conjunt, veyem ab gust la composició general ben entesa y disposada, celebrem lo dibuix per efecte de tot lo quadro, admirem l' aygua tant exacte y simpática de color y las onadas espumantas tant verdaderas y ben buscadas; emperó quant descendim al detall, veyem las mateixas rocas simétricament cubertas de falsa vejetació, observem nuvoladas fantasiosas, sens carácter y fent de protagonistas en tota la tela, 'ns fereix la vista la nímia execució del detall y sempre 'ns persegueixen aquellas montanyas de blau de prússia tant ingratas y desentonadoras.

En l' altre obra, qu' es un retrato del conegut guitarrista Sr. Vinyas, hi observem qualitats de dibuix, encar que la impressió que presentan los llabis no sia del tot verdadera, y en quant á color res debem objectar en aquesta obra, per la justesa y acert ab que ha sigut executada.

—Verdadera satisfacció sentím cada volta que podem admirar alguna obra deguda al pinzell ó al boix de nostres primers artistes, los quals ab aqueix fet donan á coneixer l' interés que 'ls inspira lo moviment artístich que d' algun temps ençá s' ha iniciat en la nostra ciutat. Es molt natural que no sempre han d' esser obras de gran válua ó d' extraordinari mérit las que exposen dits autors: emperó en obras senzillas ó en composicions de poca dificultat no deixan de fer recordar novament las dots artísticas que en obras de superior importancia han sapigut guanyarse. La obreta del Sr. Vicens, últimament exposada, representant una prosayca cuyna de las que comu-

nament se trovan en las nostres casas de lloguer, es una verdadera mostra de lo que hem dit. A pesar de la poca importancia y de la trivialitat del assumpto, demostra justesa de color y seguretat de dibuix. Los detalls están ben executats, sens que s' hi note ni exés en la composició ni falta de veritat en tot. Lo defecte mes capital que trovem en la obra del Sr. Vicens es la desproporció entre las duas figuras del quadro. La postura de la dona del fons, que aparenta rentar los plats, es naturalíssima y sas proporcions adecuadas al restant del quadro, lo qual no sucseheix ab la planxadora ó cambrera, de primer terme que s' presenta desproporcionada d' alsaria y ab una posició bastant violenta, per més que creguem haver endevinat la intenció del Sr. Vicens al ferho aixís.

—Sens dubte qu' entre tots sos deixebles ningú com lo jove que s' amaga ab lo pseudónim de Neno pot plorar la mort del que fou son mestre y amich nostre en Simó Gómez, perque en sos estudis y en sas lleugeras apuntacions ensenya l' profit qu' ha tret de las llisons rebudas. Una testa de vell, exposada lo diumenge passat, pintada ab vigor y seguretat y ben regular de dibuix, demostra lo ben fonamentat qu' anava lo difunt pintor al pendrer baix sa direcció al jove expositor. Más tendresa en modelar y entonar y menys llibertat en posar lo color á paletadas serían sens dupte las observacions que son mestre li hauría fet al veurer la testa exposada.

—De nostre compatriota Sr. Miralles, són dos estudis exposats al costat de las obras anteriorment mencionadas y que á pesar de sa poca importancia no deixan desayrat á son autor. Lo primer es una testa de noya, rica de color particularment en las galtas y ulls que recordan molt be l' natural, los robatjes y cabells son expresament descuidats y las sombras del coll no donan tot lo resultat que son autor s' ha proposat. Lo dibuix es un xich incorrecte, sobre tot en la boca que s' aparta extraordinariament de la línea central de la cara.

L' altre quadret es un senzillissim estudi representant una senyora passejantse tranquilament per un camp de blat y que recorda molt lo preciós quabro del mateix autor exposat temps arrera. La figureta está ben apuntada y del restant del quadro no cal ferne menció per lo esbossat de tot ell, encar que s' presente un xich monótono de color.

—Un tipo ben gastat per cert y que fou la basa sobre la qual l' inimitable Goya sentá las més privilegiadas obras de sa joganera paleta ha inspirat assumpto al Sr. Borrás, pintor valenciá, qui ha exposat una *Manola* sentada contemplant riallera y picaresca un pom de flors qu' aguanta entre sas mans. Quant las obras que s' presentan per á esser publicament judicadas portan lo patronat d' un bon autor y son acabadas, apuranthi tots los recursos del color, creyem nosaltres qu' han de respondrer á algun fi més elevat que l' de presentar un tipo tant general y tant abstracte ó han de resoldrer un

tema que fassi del pinzell y del color alguna cosa més que un passatemp ó una friolera. La obra del Sr. Borrás está dintre aquest capítol de cárrechs y fora inútil alabarli las bonas condicions de dibuix, la trassa en plegar las robas y colorirlas ó retráurerli la desentonació que presenta en conjunt lo quadro, per la unió de tons vius, dels quals potser ha volgut fer gala expressament son autor, quant no es en obras de tant curta talla ahont lo Sr. Borrás pot y deu esser justa y rigorosament judicat.

—Nou es per nosaltres lo pintor paisatjista Sr. Muntadas, encar que s' exhibixi per primera volta ab un paisatge de molt regulars dimensions y que en honor de la veritat descobreix en son autor molt aptes disposicions per á l' género á que s' dedica. Discretament dibuixat está tot lo quadro y bonich de composició, si be creyem qu' hauría sigut mellor simplificarlo, alleujerintlo de tants detalls. Lo colorit denota vacilació dintre d' una bona escola y sens dupte á açó s' deu la imdresió que fa tot lo quadro de pintura sobre coure y que lo Sr. Muntadas corretjirá desseguida copiant molt la naturalesa y posant interés en distingirse en un género que á pesar de contar molts conreadors no li sobran notabilitats.

ESCUPTURA.—Duas obras tant sols han sigut exposadas durant la present quinzena en l' establiment del Sr. Parés.

Es la primera un retrato en terra cuyta, del catedrátich de nostre Institut provincial Sr. Coll y Masadas, executat per lo jove escultor Sr. Ghiloni. Poca cosa pot dirse en traballs d' aquesta naturalesa un cop reconeguda la semblansa que en la obra present es bastant exacte. Lo modelat es un xich descuydat en alguns punts, si be en general está tractat ab discreció y fent preveure lo profit que pot reportar la esculptura del Sr. Ghiloni, si persevera en l' estudi y en la interpretació del natural.

La segona obra exposada es una Imatge de Jesús crucificat, tallada en marbre y destinada á un sepulcre. Lo modelat en general es recomanable encar que en la configuració óssea ó cartilaginosa de las costellas y en los lligaments y tendons de la extremitats inferiors s' hi note un bon xich d' exageració. En quant á proporcions res podríam objectarhi sino fos las mans que s' presentan un xich petites. La creu 'ns apar massa voluminosa considerantla en relació ab la figura; no obstant la obra en conjunt demostra bonas condicions esculptóricas en sos autors los Srs. Puiggener y Flotats qu' en altres obras d' imaginació han donat á coneixer sas qualitats.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

FORMANT part de la *Bibliothèque Charpentier* Mr. Paul Sebillot ha publicat últimament un tomo de cuentos populars de la Alta Bretanya. L'obra ve dividida en quatre séries de cuentos ab los titols de: «Les féeries et les aventures merveilleuses»; «les faceties et les bons tours»; «les diableries, sorcelleries et revenants»; y «contes divers». Cada una de aquestas séries conté un crescut número de narracions en que hi campeja una naturalitat de dicció qu'encanta, essent també celebrable lo bon gust del autor en la elecció dels cuentos, puig be sabem tots que per boca del poble ne corren molts indignes de figurar en una obra seria. Mr. Sebillot ha donat probas en aquest llibre d'esser un hábil y conciensut coleccionador.

Lo mateix autor va á publicar un'altra série de cuentos populars; altra série de cuentos de pescadors y mariners y per fí un llibre en que hi aplegará las tradicions, supersticions y llegendas de la Alta Bretanya.

Tant de bo que aquest afany per coleccionar la literatura popular tingués mes imitadors entre nosaltres.

Mr. Justin Pepratx ha imprés darrerament á Perpinyá y ha tingut la galantería de remetrerns un tomo en que hi van coleccionats un gran nombre de refrans, aplegant l'autor los referents á un mateix tema y lligantlos entre sí pera millor desenvolupar la idea de qui primer los dictá. Aquest treball que suposa una laboriositat estremada está fet ab conciencia puig conserva als refrans tota la naturalitat, que es sa fesomia. Los refrans venen traduhits al francés usant dels equivalents algunas voltas, y quan no la traducció está feta, ab tant cuydado y ab frase tant ensopegada que alguns poden popularisarse á Fransa passar á esser refrans d'aquell país.

Nostra mes coral enhorabona á Mr. Pepratx per lo servey que ha prestat á nostra literatura y per l'entussiasme que per ella demostra

imprimint en l' estranger una obra catalana, ja que si be te la traducció de tot lo contingut en ella, en la portada sols hi campeja la nostra llengua.

Proximament publicarem en la *Biblioteca de La Renaixensa* un treball que espressament pera la mateixa está escribint lo reputat autor de la Historia de Catalunya, D. Antoni de Bofarull.

L' *Ateneo igualadí de la clase obrera* ha anunciat un certámen pera 'l proxim 25 d' Agost.

En ell s' ofereixen los següents premis á que pot obter nostra literatura: Una *abella d' or* al autor de la mellor memoria sobre «l' art aplicat á l' industria»; un *ram d' olivera* de plata al me'llor cant «A la Pau»; un *pensament de plata* á la mellor poesia de tema lliure; un exemplar de la *Historia de Catalunya* de Bofarull oferta per nostra Diputació á la mellor «monografía de las tradicions y costums de Igualada y sa encontrada». Si á mes del premi se concedeix un accésit al mateix tema s' entregará al autor un exemplar de la *Historia política y literaria de los trovadores*, per Victor Balaguer; una *escribanía de plata* oferta per l' ajuntament de Igualada s' adjudicará á la mellor «ressenya biográfica dels homes ilustres de Igualada antichs y moderns»; un *buch de plata* que ofereix *La Colmena de Igualada* á la millor «comedia de costums en un ó mes actes»; un *objecte d' art* ofert per lo *Casino del Recreo*, al mellor «cant á la virtud»; una *canya de plata* oferta per lo *Centro Igualadense* al mellor escrit en prosa sobre 'l tema «La canya, sas varietats y sas utilitats ó aplicacions»; un exemplar de la obra *Monumento á Colon* oferta per don Marian Ferrer al millor treball en prosa que desarrolle 'l tema «Importancia de la instrucció del poble y en particular de la clase obrera ab relació á la moral y al benestar de la societat»; una *ploma de or y plata* oferta per D. Domingo Morera al mellor «estudi polítich-social dels Ateneos y sa influencia en la instrucció de la clase obrera»; si á mes del premi se adjudica accésit al mateix tema s' ofereix l' obra de Flammarion *La Admósfera*; una *ploma de plata daurada* oferta per D. Bonaventura Martí, á la memoria que mellor esplique los «medis á que 's deu recorre pera evitar la emigració de Igualada y pera que sa industria ocupe 'l lloch floreixent de altres temps»; una *copa de plata* que ofereix D. Bartumeu Godó al mellor cant «Al treball»; un *objecte d' art* ofert per D. Sebastiá Franch á la mellor memoria sobre las «melloras que baix lo concepte d' ornament públich poden ferse á Igualada y medis per realisarlas castigant lo menos possible los fondos comunals»; una *leontina d' or* oferta per D. Santiago Serra al que millor desarrolle 'l tema «Relacions entre 'l capital y 'l treball y manera de armonisarlas»; una estatueta de terra argila oferta per lo Sr. Campeny y per ell executada á la millor «col·lecció de cuentos humoristichs que ridiculisen defectes de la societat.»

Las composicions ab las condicions admesas en los demés concursos se remeterán á la comisió del certámen en l' *Ateneo Igualadí de la clase obrera* avans del dia 10 Agost fentse especial menció de que no amague son nom cap autor, puig sens ell no s' adjudicará 'l premi.

Sens reserva aplaudim la celebració d' aquest concurs quins organisadors y personas que 'ls han ajudat oferint premis han sabut escullir temas dignes baix tots conceptes de lo que han de ser los certamens, essent tant mes d' aplaudir en quant sembla que última-

ment aquestos lluny d' escullir temas que per sa importancia llueixen á l' hora que á la literatura á las entitats que 'ls celebran no semblan sino creats pera satisfer los capritxos d' alguns ofertors de premis y que fins pena fa hi haja qui hi obte.

Per obsequiar al príncep William C. Bonaparte Wise que ha vingut últimament á aquesta ciutat á visitar als molts amichs que feu en sa vinguda del any 68 quan junt ab los poetas de Provensa vingué á honrar nostres Jochs florals, se celebrá en Vista Alegre un dinar en lo que regná la major expansió y fraternitat. Despres dels brindis mes entusiastas encaminats tots al cultiu de las llenguas provincials y á la germanó dels escriptors de tots los paissos se recitaren poesías per alguns dels presents essent totas aplaudidas per la concurrència y conmoguent al ilustre hoste que, segons digué, mes bé se troba, festejat per los literats, que no ab los honors que per son carácter pugan tributárseli.

Hem vist lo número I y prospecte de la «Ilustració catalana» en lo que á mes de un ben triat aplech de articles y poesías hi ha alguns grabats que per lo ben executats y per la pulcritud de la impresió poden compararse ab los millors que en las ilustracions estrangeras s' han publicat. Es un d' ells lo retrato de D. Victor Balaguer de semblansa notabilíssima. Altre de grans dimensions, del señor Muñoz, representa un caballer y un frare jugant á cartas, essent recomenablé pet la soltura del dibuix y la bona posa de las figuras y lo derrer la portalada de Sant Pau del Camp. Celebrem la idea dels editors de la Ilustració catalana que venen á omplir un vuyt que 's deixava sentir en nostre renaixement. La secció literaria está baix la direcció del jove poeta D. Joseph Franquesa qui aquet any ha obtingut en los Jochs florals lo premi de la flor natural.

Ultimament s' ha estrenat en lo Bon Retiro una comedia en un acte de D. Joaquim Riera ab lo titol de «L' Ampurdanés». La obra 's distingeix per la facilitat ab que están portadas las escenas, per lo triat del llenguatge y per la naturalitat del dialech.

SUMARI

CÉSSAR A. TORRES.	San Martí Sarroca.	473
C. BARALLAT Y FALGUERA.	La mort del monjo.	479
EMILI VILANOVA.	Una agencia.	481
JASCINTO TORRES Y REYETÓ.	Lo castell d' Aramprunyá.	493
J. SARDÁ.	Ardua sentença.	507
J. M. OLLER.	A la casualitat.	512
JOSEPH VERDÚ.	A ma filleta morta.	513
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	514
	Novas.	518